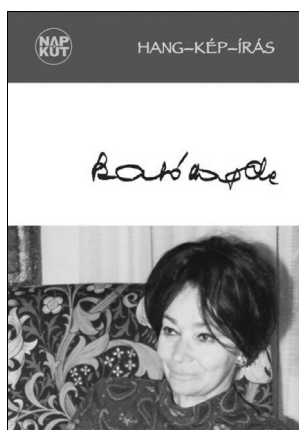

„...a múlt nem múlt el”

SZABÓ MAGDA-ALBUM

**Napkút Kiadó–PIM
Budapest, 2010
134 oldal, 2980 Ft**

Szabó Magda könyvei számomra a letehetetlen olvasmány kategóriájába tartoznak. Az első, ami e zseniális írótól a kezembe került, a *Tündér Lala* volt. Úgy emlékszem, első általános iskolás tanévem végén kaptam jutalmul jó tanulmányi munkámért, példás magatartásomért és szorgalmamért. Vagy az nem is a *Tündér Lala* volt? Lám, milyen megbízhatatlan is az emlékezet. A könyvespolcon Upton Sinclair *Manó-mobilja* található. Valószínűleg összekevertem a két mesét, hiszen akkoriban, 1981-ben készült a Szabó Magda-regényből tévéfilm. Aterpatert Gelley Kornél játszotta, talán az ő karaktere maradt meg leginkább az emlékezetemben, a kopasz fejre és a jellegzetes mély hangra határozottan emlékszem. Pár évvel később olvastam az *Abigélt*. Ma is beleborzongok, ha felidézem Gina és az osztálytársai kibékülését vagy azt a jelenetet, amikor a Horn Mici házában apácaruhában rejtőző kislány rájön, valójában ki is Abigél. (És borzongató a felismerés akkor is, amikor Szabó Magda Janikovszky Éva halálakor – „odaátra” írt le-

veléne ez a részletét olvasom: „Most elengedlek, Abigél Horn Micije, elég a kínból [...]. És vidd magaddal azt az ígét, amivel anyámat temettem, s ha engem, az osztályidegen üldözöttet a pártirodában rejtegetté, talán vállalható, hogy annak az apostolnak az üzenetével engedlek el, aki engem is elbékítettett, mikor egy ismételt életet úgy minősített: »a nemes harcot megharcolta, futását elvégezte, a hitét megtartotta.« Aludj, Mici, köszönöm, hogy barátod lehettem. Nagyon szerettelek.”)

Hosszú évekig aztán nem volt a kezemben Szabó Magda-kötet. Amikor 2002-ben megírta *Für Elise* című önéletrajzi regényét, majd amikor 2003-ban *Az ajtóért* megkapta a Femina-díjat, akkor figyeltem föl rá ismét. Sorra kerültek elő korábbi könyvei: *Az őz*, *Freskó*, *Disznótor*, *A Danaida*, *Pilátus*, *Katalin utca*, *A szemlélők*, *Régimódi történet*. És az *Ókút*. Igen, az *Ókút!* Amelyben azok a csodálatosan fájdalmas mondatok olvashatók, amiket Jablonczay Lenke tett föl leányának, s amiket talán minden szülő, minden anya megfogalmaz és végiggondol egyszer, ha csak magában is: „Gyakran megkérdezte tőlem, olyankor is, mikor még semmi fogalmam nem volt anyanyelvem elvont főnevei világáról, magához szorítva, nem haragszom-e rá amiatt, hogy élek. Mít tudtam én akkor, hogy valami ilyenkor mégiscsak áthatolhatott bátorsága páncélján, hogy hirtelen kétség fogta el, szabad volt-e a számára legdrágábbat, engem, életre hívnia, s ezzel rám zúdítani mindazt, amit a jövő, egy véges emberélet számomra kínban, megalázásban, sikertelenségben, ve-

szedelemben tartogathat.” A válasz a hitetlenek, a hívők és a hívő hitetlenek esetében is ugyanaz kell, hogy legyen, mint amit Szabó Magda adott, ugyanaz, amíg világ a világ, mert csak úgy van értelme annak, hogy emberek vagyunk: „Minden alkalommal megnyugtattam, nagyon boldog vagyok, hogy élhetek”. (*Ókút*, Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 21.)

A Napkút Kiadó *Hang–Kép–Írás* sorozata Mészöly Miklós, Orbán Ottó és Bella István után Szabó Magda-albumot adott ki. E vállalkozás azért különleges és azért különösen tiszteletreméltó, mert a leírt szavak kéziratban olvashatók, s emellett a képek és a hang révén sokkal szorosabb kapcsolatba kerülhetünk az egyes íróval, költővel. Nem elég, ha elolvassuk mondjuk Bella István *Aki ivott az ég vizéből* című versét, fontos, hogy gépiratban is lássuk – a lap margóján – a javításokkal. És fontos, hogy ott legyen a szemünk előtt az a gépelt levél, amit édesanyjának és nagymamájának írt: „Sokat tanulok, sokat dolgozom, egyre erősebb hittel és szenvedéllyel, mert hivatott vagyok arra, hogy mindenki helyett beszéljek, mindenkiért, értetek is.” Vagy az Orbán Ottó-kötetben található összevissza firkált, korrigált *A régi idők hölgyei*-kézirat. Mennyire másként is dolgozott a két költő. És mennyire más a kézírásuk, amiből megint csak sok minden kiolvasható.

Hasonló dokumentumokkal találkozunk a Szabó Magda-albumban is, melyet Vincze Ferenc szerkesztett. Az előszót a *Régimódi történet* filmváltozatának rendezője, Bereményi Géza írta: „Szabó Magda, a magyar író, ritka madár. (...) Értékelt, amit kapott, nem ítélkezett. (...) Mondjuk ki a szót, női író volt. Az elfogadás mestere. Irodalmunkban egyedülálló. Nem panaszkodik, nem fölényeskedik, nem is dühöng. Az élet és a túlélés, minden megoldás érdekli. (...) Mostanában, amikor nemhogy senki sem törődik velünk, de mi sem saját magunkkal, érdemes olvasni Szabó Magdát.” Bereményi sorait annyival egészíteném ki, hogy *mindenkor* érdemes olvasni Szabó Magdát. És nemcsak azért, mert magával ragad a stílusa, hanem mert olyan problémákat boncolgat regényeiben, amelyek valamennyiünk életében elő-előtörnek, és a megoldás nem is olyan egyszerű. Miért ne használhatnánk valamiféle „vezérlő kalauzként” Szabó Magda írásait?

De hogy mi a titka valójában ennek a rendkívüli szellemnek és alkotónak? A kötetből talán kiderül, legalábbis közelebb jutunk a feltételezhetően helyes válaszhoz. Szabó Magda számára nagyon fontos a család, pontosabban az apa és az anya. Más miatt, természetesen, de így, együtt tették meg mindazt, ami a lányuknak a legjobb. Egy Koczás Sándor készítette interjúban az író azt vallotta, hogy: „...mögöttem két ember áll. Két ember munkája, élete, vágya, reménye, két ember meghiúsult karrierje, két ember meg nem valósult terve, elgondolásai beépültek az én életembe. Az, hogy megkaphattam azt a műveltséget, aminek a birtokában élek – az a szüleim csodája.” Szabó Elek és Jablonczay Lenke, valamint az ősök olyan örökséget hagyományoztak Magdolnára, amely bármilyen pénzben mérhető gazdagságnál több: a szellem és a lélek harmóniája jelenik meg minden sorában, amit leírt, s ezáltal a világmindenség összes titkára képes rávilágítani, közelebb hozni azokat hozzánk, egyszerű vagy bonyolultabb lelkű olvasókhöz. Határtalan mesélő képességet örökölt szüleitől, akik voltaképp maguk is írók voltak, bár nem tudtak róla, és a leánygyermek mindezt a tehetséget sokszorosán napvilágra hozta és közkinccsé tette.

Jókai Anna igen találóan fogalmazott születésnapjának köszöntőjében: „Szabó Magda, amikor ír, azt teszi az emberi világgal, amit csak akar. Mindent megkapott a varázslathoz: lenyűgöző nyelvi erőt, élménybőséget és a szükséges – bár fegyelmezett titkolt – szenve-

dést. Van író, aki kihallja a múltból a szellemi üzenetet, van, aki sámánként elődobol valamiféle jövőt. Szabó Magda viszont *ajándékot ad* a történetnek; ön-tehetsége sziporkázó következtetéseit. A jelenben érlelt Én mintegy visszahat a múltra...” (Jókai Anna: Szabó Magda, a varázsló. In: A mérleg nyelve I. Bp., 2002.)

A kötethez tartozó CD is igen izgalmas hanganyagot tartalmaz (Gáspár György szerkesztette, és a Petőfi Irodalmi Múzeum Médiatárában készült). Részlet hallható például a Tóbiás Áronnal 1970. november 6-án folytatott beszélgetésből és az 1977. február 24-i, Kossuth klubbeli szerzői estből, ahol Koczkás Sándor volt a moderátor. Ez utóbbi rendezvényen az író részletet olvasott fel a *Régimódi történet* című regényéből – érdekesség, hogy ez aztán a könyv megjelenésekor más formában látott napvilágot. Szabó Magdát nemcsak olvasni, de hallgatni is nagy élmény. A Koczkás-interjúból egyébként több részlet is szerepel a kötetben, sok olyan gondolattal, amely megismerése nélkül az író sem ismerhetnének meg igazán, valamint ars poeticájáról is csak halványabb fogalmunk lehetne. Gondolok itt például a következő önelemzésre: „Valaki, aki megtanulta, hogy kifejezze a gondolatait első személyben, amikor verset írt, az hozza ezt magával prózaíróként is. A költőnek az optikáját, az első személyt. (...) Az a titok, hogy számomra nincsen steril, ki-elemezhető jelen. Számomra a múlt nem múlt el, és érzékelhető a jövő. (...) Az én jelenem mindig aktivizálja a múltat, mert nem is akarom, nem is tudom elfelejteni. Aktivizálja a jövőt is.”

Ha a Szabó Magda-regényeket olvassuk, akkor valóban az lehet az érzésünk, mintha mindig ugyanaz lenne a kiindulópont: a múlt. Az apa és az anya figurája fel-felsejlik, egy-egy jellemvonásuk megmutatkozik valamelyik szereplőben, legyen szó bármelyik, nem csak *régimódi* történetről. Ha egyszer valaki vállalkozna arra a nem túl könnyű feladatra, hogy a teljes Szabó Magda-életművet ebből a szempontból megvizsgálja, bizony számos érdekességre bukkanna. A Szabók és a Jablonczayak és más ősök személyisége, mozdulatai, szokásai ott élnek az Elekes vagy a Held családban a *Katalin utcában*, ott találjuk a *Freskó* vagy a *Disznótor* lapjain.

A kötetben számos kézirat és fotó látható; Szabó Magda egész életét átfogja e dokumentáció. A négyéves kislány ott áll a Szent Anna utcában. 1927-es református elemi iskolai értesítő könyvecskéjének címlapján a Szabó Lenke Magdolna név szerepel. A Debreceni Református Dóczi Leánynevelő Intézetben VIII. osztályban elért valamennyi jegye: 1 (Magaviselet, Vallásban, Magyar, Latin, Német, Francia, Történelem, Földrajz, Mennyiségtan, Természettan, Filozófia, Ének, Torna, Írásb. dolg. k. a.). De szerepel a könyvben az 1935-ös és 1941-es egyetemi index egy lapja, tanügyi igazolvány az 1950-es évekből, részlet a *Bárány Boldizsár* 1956-os gépiratából, a *Béla király* című drámatrilógiához készített vázlat, Osztovits Levente, az Európa Könyvkiadó igazgatójának 2003-ban írt levele. Különösen érdekes Nemes Nagy Ágnes újságkivágást is tartalmazó levele, melynek megszólítása: „Kedves Juliette-Magduska”, s amelyben a költő a Juliette Greco és Szabó Magda közötti „elképesztő hasonlóság”-ra hívja föl a figyelmet. Szabó Magda 1946. június 23-án Nemes Nagynak és férjének, Lengyel Balázsnak írt levelét olvasva a korszak kultúrpolitikájáról, irodalmi életéről is képet kapunk: „Nem akarlak megijeszteni, Balázs (...), de már régen érzem, hogy haza kellene jönnöd. Itt olyan cseppfolyós az élet, s az irodalom oly könnyen felejt, hogy személyedre volna már szükség. Rád is vonatkozik, Ágnes, küldj már verseket, a jó Jézus irgalmára, mert itt mindenki olyan könnyedén felejt. (...) Ha nem

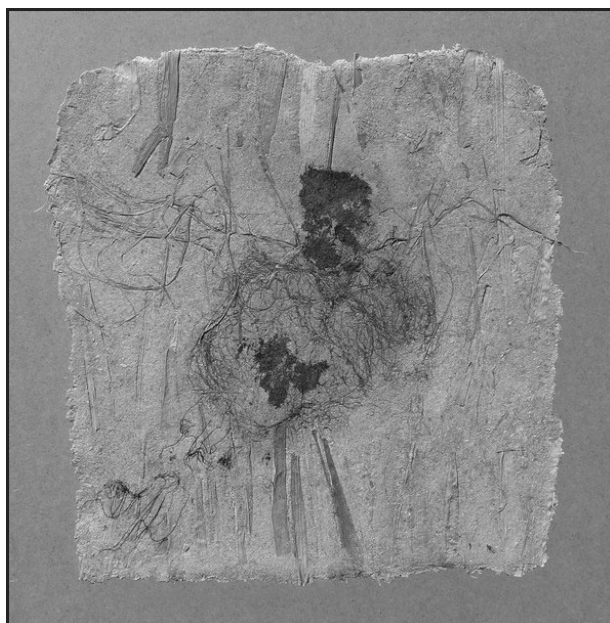
akarjátok, hogy az Újhold is elveszen, s a köröttetek kialakuló feledés és közöny még inkább masszív legyen, szánjátok rá Magatokat a hazajövetelre.” (Bár a kötet célja nem az, hogy tudományos igényű jegyzetekkel ellátva közölje az egyes dokumentumokat, azért jó lenne, ha például ezt a levelet követné valamiféle magyarázat.)

A könyvben az utolsó kép aláírása: Szabó Magda keze.

Azé a kézé, amely oly sorokat írt le, mint az *Ókút* (megint!) elején: „Ha visszalépek a régi ház kapuján, nem kiált rám szeretetük tilalma, összegyűjthetem a kavicsokat, ráhágatok az ázott földre. Ha megnyílik az ókút, alásüllyedhetek oda, ahol még minden áll és változatlan, gyermekkorom díszletei közé és visszahívhatom azt, ami volt, azokkal együtt, akik voltak, akik mi voltunk. Bármilyen történhetik velem odalenn, nem riasztok meg senkit, régi udvarunkban idegenek élnek. Nincs, aki utánam kiáltson, felnőtt vagyok, sem apám, sem anyám.”

(*Hang–Kép–Írás sorozat 4. kötet. Sorozatszerkesztő Szondi György. Válogatta Tasi Géza, szerkesztette Vincze Ferenc. CD-melléklettel. Napkút Kiadó–Petőfi Irodalmi Múzeum*)

Gajdó Ágnes

SINKÓ JÁNOS: METAMORFÓZIS II.